

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Лилия Александрова Гурова, Нов български университет, хабилитирана в професионално направление 2.3 Философия

върху научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.2 Психология, обявен в ДВ бр. 27/02.04.2019 г., с кандидат гл. ас. д-р Пенка Йорданова Христова

I. Оценка за съответствие с минималните национални изисквания и изискванията на Нов български университет

Кандидатът по този конкурс, гл. ас. д-р Пенка Йорданова Христова, отговаря на минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.2. Психология, формулирани в Правилника за приложение на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), както и на изискванията на Нов български университет, формулирани в Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ. По повечето показатели (показателите от групите Г, Д, Ж, З и И) индивидуалните резултати на Пенка Христова значително надхвърлят минималните национални изисквания и изискванията на НБУ.

II. Изследователска дейност и резултати

В обявения от НБУ конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.2. Психология, Пенка Христова участва с монографичен труд (книгата *Несъзнаваните аналогии. Как съпоставяме релационно сходни неща, без да осъзнаваме това*, 2017, изд. на НБУ) и 23 други публикации, сред които още една книга (ревизиран вариант на дисертацията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“), една глава от книга (публикувана на английски език) и 21 статии, 5 от които индексирани във *Web of Science* и *SCOPUS*.

Представеният от д-р Пенка Христова монографичен труд е в обем от 133 с. и съдържа списък на фигурите (общо 12), предговор, 6 глави, заключение и библиография от 168 заглавия, от тях 163 на английски език.

В книгата се защитава тезата, че аналозиите (процесите на съпоставяне и установяване на сходство между релации) са по своята същност когнитивно „евтин“ процес, т.е. процес, който не изисква съзнателен контрол и ресурси като работна памет, процес, който използваме постоянно, без да си даваме сметка за това. Тази теза се противопоставя на доминиращата в когнитивната наука позиция на Кийт Холиак, според която аналозиите са „висш“ процес, който е неавтоматичен и рефлексивен, т.е. изискващ съзнателен контрол и работна памет.

Като анализира основните аргументи в подкрепа на доминиращата позиция, Пенка Христова убедително показва нейните две основни слаби места. На първо място, Холиак обосновава твърденията си, като се позовава на резултатите от експерименти, участниците в които са получавали експлицитни инструкции за установяване на аналогии и пренос на информация въз основа на тези аналогии. Според Пенка Христова, именно наличието на експлицитна инструкция предопределя участието на съзнателен контрол и работна памет, но това не ни дава основание да заключим, че съзнателният контрол и използването на работната памет са *необходими* условия за протичане на процеса на съпоставяне на релации. (Така, както от факта, че можем да контролираме съзнателно процеса на дишане, не следва, че без участието на съзнанието ни не бихме могли да дишаме).

Вторият уязвим момент в позицията, че аналозиите са „висш“, рефлексивен, а не „базов“, несъзнаван процес, е самото дихотомно противопоставяне на двата типа процеси, по-често наричани днес „тип 1“ и „тип 2“ процеси, което при Холиак води до противопоставянето на аналогии и релационен прайминг. Пенка Христова показва, че разделянето на тип 1 и тип 2 процеси е до голяма степен изкуствено, защото, поне в случая с аналозиите, т. нар. „висши“ процеси, или процеси от тип 2, не могат да съществуват автономно, отделени от съставлящите ги базови процеси от тип 1. Според Пенка Христова, същността на аналозиите се задава именно от съставлящите ги базови процеси и фактът, че при определени условия (напр. при експлицитна инструкция за съпоставяне на релации) ние можем да контролираме съзнателно тези процеси, не променя качествено тяхната същност.

Основното изложение следва ясна логика. То започва с въведение в изследванията на аналозиите, като се обръща внимание и на въпроса какво привлича вниманието към тези изследвания (това е споделяното схващане, че именно способността ни да установяваме сходства не само между обекти, но и между отношения между обекти, ни отличава от другите животински видове). След това във втора глава се привеждат емпирични свидетелства в подкрепа на тезата, че съпоставянето на релации може да се осъществява спонтанно. В трета глава се проследява участието на аналозиите в множество други процеси, което подкрепя хипотезата, че те са „базов“ процес. В глава 4 е представена

обстойно позицията на Холиак, че аналозиите са висш, рефлексивен, „тип 2“ процес, а следващата пета глава съдържа критика на аргументите на Холиак. Глава 6 се концентрира върху противопоставянето на процесите от тип 1 и тип 2 и показва защо това противопоставяне не помага, а напротив, пречи на по-доброто разбиране на процесите на съпоставяне на релационни структури. Заключениеето представя в обобщен вид основната позиция на авторката и аргументите в нейна подкрепа.

Измежду множеството достойнства на тази книга бих извела на преден план три от тях:

- (1) Пенка Христова има куража да посочи проблемите, с които се сблъскват два от най-влиятелните възгледа в съвременната когнитивна наука: разделянето на когнитивните процеси на „тип 1“ и „тип 2“ и причисляването на аналозиите към процесите от тип 2.
- (2) Пенка Христова не просто представя аргументи в подкрепа на своята теза, че аналозиите са по своята същност когнитивно „евтин“ процес и контрааргументи срещу алтернативната позиция на Кийт Холиак; тя добросъвестно представя и силните страни на тезите, които оспорва. Това прави книгата едно много добро въведение в съвременните изследвания на аналозиите, подтикващо към по-задълбочено осмисляне на наличните концепции и емпиричните резултати, в конеткста на които тези концепции се обсъждат;
- (3) В защита на тезата си Пенка Христова се позовава и на собствени изследвания (Hristova, 2009b; Hristova, 2009c; Popov & Hristova, 2014; Popov & Hristova, 2015; Hristova, 2017), публикувани в авторитетни международни издания, включващи и списание с импакт фактор (*Memory & Cognition* – виж Popov & Hristova, 2015).

Част от останалите публикации, с които Пенка Христова участва в този конкурс (главата от книга – (Hristova, 2017) и статиите (Hristova, 2009b; Hristova, 2009c; Kokinov & Hristova, 2012; Popov & Hristova, 2014; Popov & Hristova, 2015; Popov, Hristova & Anders, 2017) принадлежат към групата изследвания, чиито резултати са непосредствено свързани със защитаваната в хабилитационния труд позиция, затова няма да се спирам на всяка една от тези публикации поотделно. Вместо това бих искала да отбележа други приноси на Пенка Христова, които имат стойност сами по себе си, независимо от връзката им с тезата за аналозиите като когнитивно „евтин“ процес и които са забелязани (получили реакция) от международната научна общност.

На първо място сред тези приноси се нарежда експериментално установеният факт, че при определени условия повишената тревожност не само че не препятства кодирането на релационни сходства, но напротив, улеснява това кодиране – виж (Feldman, Hristova &

Kokinov, 2010; Hristova & Kokinov, 2011; Hristova, Petkova & Kokinov, 2013), цитирани в (Russell, Gobet & Whitehouse, 2016). Този факт подкрепя схващането, че в един по-общ план, връзката между тревожност и когнитивно функциониране е много по-сложна и със сигурност не е еднозначно негативна, което отчасти обяснява и защо популацията на индивидите с висока тревожност като личностна черта не е била ограничена от естествения отбор.

В самооценката си Пенка Христова съобщава за 11 цитирания, като всички те са в издания, реферирани и индексирани в *SCOPUS* и/или *Web of Science*, или в колективни томове. Специализираната търсачка *Google Scholar* обаче към днешна дата (19.08.2019 г.) отчита много по-голям ефект на публикациите на Пенка Христова: общо 97 цитирания (45 след 2014 г.), *h*-индекс – 6 и *i10* индекс – 3. Това са наистина забележителни наукометрични данни за учен в областта на социалните науки, работещ в България. Забележително е също, че една от най-цитираните статии, в която Пенка Христова е съавтор, е една от нейните последни статии – (Popov, Hristova & Anders, 2017), която само за две години е събрала 11 цитирания.

От 2006 г., когато е назначена за асистент в НБУ, досега, Пенка Христова е участвала в 5 проекта, като на последния от тях (*FIERST - From Inclusive Education to Real Scale Transfer*, 2018-2021), финансиран по Еразъм+, тя е ръководител. Три от проектите, в които е участвала имат непосредствени практически измерения, свързани с подобряване на мотивацията за учене на учениците и политиките на включване на маргинализирани групи (етнически малцинства, деца със специални обучителни потребности и др.)

III. Учебна и преподавателска дейност

От 2006 г., когато започва да преподава като асистент в програмите на департамент „Когнитивна наука и психология“, досега, Пенка Христова е била ангажирана във воденето (самостоятелно или в екип) на над 15 курса в областта на когнитивната психология, социалната психология и психологическите методи. Част от тези курсове са водени на английски език. Всички курсове на Пенка Христова са представени в електронния обучителен модул "MOODLE – НБУ" с подробни описания на съдържанието на лекциите, както и с примерни задачи, инструкции и материали за самоподготовка на студентите. Общата оценка, която Пенка Христова получава от студентите, посещавали нейни курсове е много добра.

Като Еразъм+ координатор за департамент „Когнитивна наука и психология“, Пенка Христова взаимодейства активно с Еразъм-студенти, подпомагайки ги при избора на курсове и осъществяването на връзка с преподавателите в програмите на департамента.

Специално бих искала да изтъкна успехите на Пенка Христова като научен ръководител и въвличането на студенти в нейната изследователска работа. В периода 2010 – 2018 г. под ръководството на Пенка Христова са разработени и успешно защитени 2 магистърски тези, 17 бакалавърски тези и 21 емпирични разработки, т.е. общо 40 студентски разработки (средно по 5 на година!). Резултатите от около 1/5 от тези разработки са били представени на национални и международни форуми и/или публикувани в рецензирани научни издания. Над 50% от публикациите, с които Пенка Христова участва в този конкурс са в съавторство с нейни дипломанти, сред които има и такива, които след дипломирането си в НБУ продължават обучението си в едни от най-добрите университети в света. (Един от тях е Венцислав Попов, който в момента е докторант в университета Карнеги-Мелън в САЩ.)

IV. Административна и обществена дейност

Въпреки своята подчертано изследователска ориентация, Пенка Христова никога не е отбягвала включването в административна и обществена дейност. Тя винаги е изпълнявала поетите ангажименти с присъщата ѝ отговорност, давайки най-доброто от себе си, като програмен консултант (2014-2016 г.), директор на Лабораторията по експериментална психология (2006-2014 г.), като организатор на Зимната школа по когнитивна наука и годишната конференция на департамент „Когнитивна наука и психология“ (2012-2018 г.) и като координатор по програма Еразъм+ (от 2012 г. досега). В качеството си на координатор по Еразъм+, през учебната 2017-18 г. Пенка Христова успя да привлече 10 чуждестранни студенти, които избраха да се обучават в предлаганите от департамент „Когнитивна наука и психология“ програми на английски език (бакалавърска програма по психология и магистърска програма по когнитивна наука).

V. Лични впечатления от кандидата

Познавам Пенка Христова от почти четвърт век. Тя е посещавала мои курсове като студентка в бакалавърската програма по психология и магистърската програма по когнитивна наука в НБУ. Бях член на комисията (с международно участие), пред която Пенка Христова защити магистърската си теза (през 2003 г.). Имам впечатления и от работата на Пенка Христова със студенти, както в качеството на техен научен ръководител,

така и като програмен директор в периода 2014-2016 г. Ако трябва да обобща личностните качества на Пенка Христова с три думи, бих се спряла на „последователност, съвестност и надеждност“. Тъкмо тези качества на Пенка Христова според мен, наред с безспорната и интелигентност, и помогнаха да израсне през годините от стеснителна и неуверена в себе си студентка в първокласен изследовател, резултатите от изследванията на който се публикуват и цитират в най-добрите списания в областта на когнитивната наука (и по-специално, когнитивната психология). Поради тези нейни качества, а не само поради високата ѝ професионална компетентност, Пенка Христова е търсен научен ръководител от студентите и желан партньор в изследователски и приложни проекти у нас и в чужбина.

VI. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата

Оценката си за различните дейности и постижения на кандидата по този конкурс съм изразила в предходните секции на рецензията. Единствената препоръка, която мога да отправя към Пенка Христова е свързана с изследователската ѝ програма, така както тя е формулирана в представената от нея самооценка. Основните цели на тази програма са ясно очертани и безспорно интересни, както в собствено научен, така и в приложен план. Те също така са и определено амбициозни. Препоръчвам на Пенка Христова да продължи да работи за постигането на тези цели със същия ентузиазъм и последователност, както досега, и да не пропуска да се възползва от всички налични възможности за сътрудничество в национален и в международен мащаб. Това би увеличило шансовете за успешна реализация на амбициозната ѝ изследователска програма.

Заключение: Гл. ас. д-р Пенка Йорданова Христова отговаря на (и надхвърля) минималните национални изисквания и изискванията на НБУ за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 3.2. Психология. Въз основа на това и на постигнатите от нея забележителни резултати в научноизследователската дейност и преподаването, убедено препоръчвам д-р Христова да бъде допусната до избор от Академичен съвет.

Дата: 19.08.2019 г.

Подпис